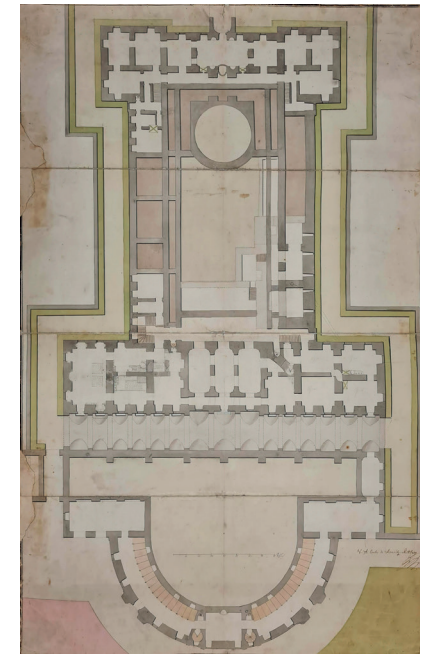


NEZNÁMÝ PLÁN SLAVKOVSKÉHO ZÁMKU Z 18. STOLETÍ¹

Dan Šamánek, Jan Krajčirovič

Zámek ve Slavkově u Brna patří mezi nejznámější barokní objekty na Moravě. Dlouhá a proměnlivá výstavba tohoto šlechtického sídla v průběhu 18. století posloužila mnohokrát jako inspirace pro stavitele i stavebníky dalších zámků, především na východní Moravě.² O to zajímavější a cennější je skutečnost, že množství stavebních plánů z 18. století k zámku Slavkov u Brna nemá ve střední Evropě obdoby. Tyto architektonické plány pokrývají významné kapitoly ve stavebních dějinách tohoto památkového objektu, přičemž počet dochovaných pramenů – jak ukázal nedávný výzkum – není ještě zdaleka konečný. Plány slavkovského zámku, uložené v pozůstalosti architekta Domenica Martinelliho v Miláně a Luce, daly vzniknout specializované výstavě k dějinám tohoto objektu i odborné publikaci, vydané v Miláně v roce 2006.³ Rovněž známé plány slavkovského zámku, deponované ve fondech Moravského zemského archivu (Rodinný archiv Kouniců, Velkostatek Slavkov), společně s unikátními plány ve fondech Muzea města Brna a ve sbírce Františka Antonína Grimma v Rájci nad Svitavou nabízejí překvapivý pohled do procesu navrhování takto náročných staveb v období baroka.



Nově nalezený plán suterénu slavkovského zámku. (Moravský zemský archiv)

- ¹ Příspěvek vznikl za podpory Interní grantové agentury (IGA) ZF MENDELU, projekt IGA-ZF/2020-DP012 – Inovativní způsoby prezentace památek ZAKA.
- ² RICHTER, Václav a KUDĚLKA, Zdeněk. Die Architektur des 17. und 18. Jahrhunderts in Mähren. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1972, Řada uměnovědná F, roč. 21, č. F16, s. 91–130.
- ³ SCOTTI TORSINI, Aurora, ed. *Domenico Martinelli – architetto ad Austerlitz. I disegni per la residenza di Dominik Andreas Kaunitz (1691–1705)*. Milano: Silvana Editoriale Spa, 2006.

Vedle nejznámějších plánů, které vytvořili Domenico Martinelli (1650–1718) nebo Václav Petruzzi (1700–1752), mají plnohodnotné místo i plány nesignované, které pomáhají odhalit další dosud neznámé (a mnohdy nerealizované) stavební fáze a staví do zcela nového kontextu plány již známé. Jak zásadní výpovědní hodnotu může mít nově objevený plán, ukazuje nález neznámého záznamu půdorysu slavkovského zámku z 18. století (obr. na straně 137).

STRUČNÝ NÁSTIN DOSAVADNÍHO BÁDÁNÍ

Slavkovská badání reprezentují především tři hlavní autoři, a to Zdeněk Kudělka, Hellmut Lorenz a Jiří Kroupa. Nelze také opomenout historika umění Miloše Stehlíka, který zásadně ovlivnil podobu slavkovského areálu, ať už jako tvůrce libreta zámecké obrazárny nebo jako autor rozmístění soch v zámecké zahradě. Kromě nich k poznání slavkovského zámku významně přispěla svou studií *Dvě moravská barokní sídla a jejich zahrady*⁴ také Božena Víchová, z nedávné doby pak zmiňme také publikace *Domenico Martinelli – architetto ad Austerlitz⁵ a Ricerchezza e povertà. Don Domenico Martinelli architetto lucchese*⁶. Abychom lépe pochopili celkový kontext, do něhož nalezený plán náleží, přidržujeme se periodizace dějin slavkovského zámku podle studie Jiřího Kroupy *Tři zámky ve Slavkově u Brna*⁷ z roku 2006. Kroupa rozlišuje v období baroka celkem tři hlavní stavební fáze a protofázi. Protofázi zastupují plány Enrica Zuccalliho (1642–1724), který počítal se zachováním podstatných částí renesančního objektu, přičemž „římský“ střední rizalit zakomponoval do starší stavby. První fázi tak představují až plány Domenica Martinelliho (1650–1718), jež byly na rozdíl od Zuccalliho alespoň částečně i realizovány. K těmto dílčím realizacím došlo v době, kdy byl hlavou rodu Kouniců diplomat Dominik Ondřej Kounic (1654–1705). Druhou fázi reprezentují plány vytvořené uherskobrodským rodákem Václavem Petruzzim (1700–1752) na zakázku moravského zemského hejtmána Maxmiliána Oldřicha Kounice (1679–1746). Zatímco Martinelli ve svých plánech primárně řeší výstavbu kostela, čestného dvora, zahrady a přestavbu zámku, Petruzzi se soustředí na celkové urbanistické pojetí Slavkova u Brna. Jeho plán je uložen ve fondech Archivu města Brna. Poslední

sada plánů, uložená v Moravském zemském archivu a na pobočce Národního památkového ústavu v Jaroměřicích nad Rokytnou, reprezentuje třetí fázi stavby slavkovského zámku – období držení dominia kancléřem Václavem Antonínem Kounicem (1711–1794). Proměny koncepcí slavkovského zámku souvisejí dle Kroupy se změnou společenského postavení objednavatele: Dominik Ondřej Kounic byl říšským vicekancléřem, Maxmilián Oldřich Kounic zemským hejtmánem, Václav Antonín Kounic státním kancléřem.

Pro účely této práce je podstatná první fáze, spojená s působením architekta italského původu Domenica Martinelliho, a fáze třetí, spjatá se stavebními úpravami, jejichž zadavatelem byl Václav Antonín Kounic. Jiří Kroupa a Hellmut Lorenz během více než třicetileté práce zmapovali velmi detailně působení Domenica Martinelliho, přesto se ve světle nového nálezu ukazuje, že Martinelliho dopad na celkovou podobu zámku byl pravděpodobně větší, než se dosud myslelo. Dosavadní badání redukovalo Martinelliho vliv pouze na západní křídlo zámku, přičemž, jak již bylo řečeno, Martinelliho třináctileté působení ve Slavkově, které bylo ovšem několikrát přerušeno (a to v roce 1700 dokonce na celý rok, kdy Martinelli odjel zpět do Itálie), zdaleka nebylo završeno úspěšným dokončením přestavby. Jan Janák⁸ také podotýká, že Petruzziho fázi je třeba brát jako další svébytnou stavební fázi, neboť Maxmilián Oldřich Kounic se zprvu rozhodl přestavbu renesančního sídla na barokní zámek podle Martinelliho návrhu pozastavit, přičemž tato cezura trvala dlouhých patnáct let. Po tomto přerušení byl přestavbou pověřen architekt Petruzzi a po něm následně ještě další italský architekt, kterého Jiří Kroupa přesvědčivě ztotožnil s Ignaziem Valmagginim.⁹ Právě plány z poslední (třetí) fáze se staly jedním z klíčových podkladů pro rekonstrukci zámecké zahrady ve Slavkově v sedmdesátých letech 20. století, kdy pod vedením Dušana Riedla, Zdeny Zábrodské a Miloše Stehlíka získal slavkovský areál podobu, kterou známe dnes, včetně uspořádání zahrady, terénní úpravy i rozmístění soch v zámecké zahradě.¹⁰ Jak ale ukazuje nově nalezený plán, Martinelliho návrh byl realizován nejen v dosud známé západní části zámku, ale s přestavbou starší části i novou výstavbou se začalo i v dalších částech, což dokládají plány kasemat a suterénu budovy.

4 VÍCHOVÁ, Božena, VÍCHA, František a VÍCHA, Tomáš. *Dvě moravská barokní sídla a jejich zahrady. Jejich vznik, vývoj a oprávněnost pokusů o rekonstrukci v minulém století i nástin problémů, které s sebou nese péče o nemovitý přírodní památkový fond a jeho sochařskou výzdobu*. In: *Památky Vysočiny: sborník NPÚ ÚOP v Telči*. Telč: Národní památkový ústav, 2012, sv. 2, s. 76–109.

5 SCOTTI TORSINI, pozn. 2.

6 PISANI, Francesca. *Ricerchezza e povertà: don Domenico Martinelli architetto lucchese*. Lucca: Maria Pacini Fazzi editore, 2018.

7 KROUPA, Jiří. *I tre castelli di Slavkov presso Brno (Austerlitz)*. In: SCOTTI TORSINI, Aurora, ed. *Domenico Martinelli – architetto ad Austerlitz. I disegni per la residenza di Dominik Andreas Kaunitz (1691–1705)*. Milano: Silvana Editoriale Spa, 2006, s. 33–44.

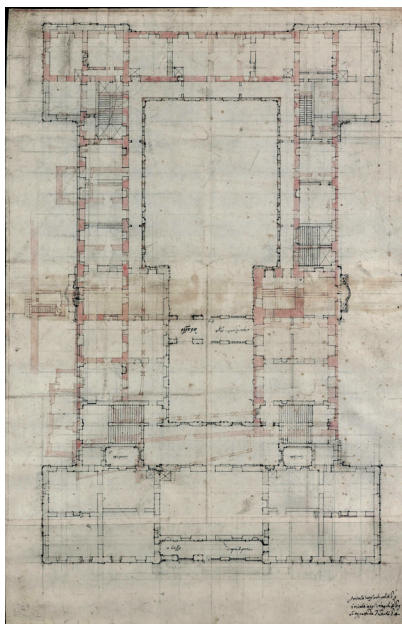
8 JANÁK, Jan. *Moravští zemští hejtmáni a guvernéři 1720–1849*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, Řada historická C, roč. 52, č. C50, s. 161.

9 KROUPA, Jiří. *Otázky slavkovského zámku: Valmaggini a Slavkov*. *Umění*. Praha: ÚTDU ČSAV, 1979, roč. XXVII, s. 154–158.

10 PACÁKOVÁ-HOŠTÁLKOVÁ, Božena. *Historické zahrady a parky v památkové péči od 70. let 20. století do současnosti*. In: *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2008, roč. 68, č. 5, s. 408–414.

NEZNAMÝ PLÁN SLAVKOVSKÉHO ZÁMKU Z 18. STOLETÍ VE FONDU LICHTENŠTEJNSKÝ STAVEBNÍ ÚŘAD LEDNICE

Plán suterénu slavkovského zámku z fondu F 115 s označením Půdorys neurčené budovy, 1. pol. 19. století, snad část zámku ve Slavkově? je narýsován tuší a kolorován, zelenou barvou jsou označeny travnaté plochy po stranách valu, dvěma různými odstíny šedé barvy jsou odlišeny starší a mladší konstrukce, klenby (valené s lunetovými výsečemi) jsou zakresleny pouze v prostoru východní chodby.¹¹ Na plánu je popis uveden v italštině („V. A. Conte di Kaunitz Rittberg“) a němčině (měřítko po 10 stopách, „80 Schuh“), plán není datován ani signován, celkové precizní provedení svědčí o jeho funkci – finální prezentační řešení. Datace tohoto neznámého plánu je možná díky uvedenému údaji, že stavebník Václav Antonín Kounic nebyl ještě povýšen do knížecího stavu, k čemuž došlo v roce 1766. Vznik plánu lze tak vročit mezi léta 1746 (úmrtí Maxmiliána Oldřicha Kounice a nástup jeho dědice hraběte Václava Antonína) a zmíněným rokem 1766. V Moravském zemském archivu jsou uloženy plány datované Jiřím Kroupou zhruba po 1755 a zdůvodněně připisované Ignazio Valmagginimu.¹² Grafická úprava nově nalezeného plánu se však od Valmagginioho rukopisu značně liší, měřítko je uvedeno v němčině, lze uvažovat o možnosti, že původní Valmagginioho plán suterénu, který se nám bohužel nedochoval, byl pro potřeby knížat z Lichtensteinu překreslen.



Martinelliho návrh přízemí a prvního patra zámku ve Slavkově. Mezi lety 1694–1696. (převzato z: A. Scotti Torsini, Domenico Martinelli – architetto ad Austerlitz. I disegni per la residenza di Dominik Andreas Kaunitz (1691–1705), 2006.)

K možné interpretaci plánu lze uvést:

- Poprvé je zde uveden návrh na úpravu valu (zámeckého příkopu) na východní straně, jenž bude opatřen novou valenou klenbou.
- Starší konstrukce jsou upraveny do symetrické podoby, i přesto je tento plán cenným svědectvím o středověké i renesanční minulosti slavkovského zámku, kterou lze dodnes částečně zhlédnout v suterénních i sklepních prostorách pod vlastní zámeckou stavbou (*corps de logis*).
- Suterén Martinelliho východního křídla s velkým sálem a trojdílnou lodžii byl překvapivě realizován, již za Maxmiliána Oldřicha Kounice byl však původní projekt zásadně proměněn, slavkovský zámek získal svou trojkřídlou podobu a východní křídlo nebylo postaveno. V Martinelliho pozůstalosti bohužel chybí plán suterénu zámku, nově objevený plán tuto mezeru v poznání objektu dostatečně zaplňuje.
- I. Valmagginini realizoval rozšíření bočních křídel u nově vytvořeného čestného dvora o další místnosti.
- Severní křídlo má již zjevně konkávně projmuté průčelí, tvořící jednu ze stran čestného dvora, na plánu je zakreslena křivka nosného zdiva, která byla skutečně realizovaná.
- Konírny a jízďárny jsou již zakresleny na stávajícím místě a ve stávající podobě, tj. nikoliv na severní straně jako na generálním projektu Domenica Martinelliho.¹³
- Přístup na čestný dvůr je dle tohoto plánu možný pouze z jižní strany, tj. od náměstí. Na plánu je zakreslena konstrukce překonávající val pouze na jižní straně. Severní val je na východní straně uzavřen mohutnou stěnou, úroveň terénu ve valu je totožná s úrovní terénu za stěnou.

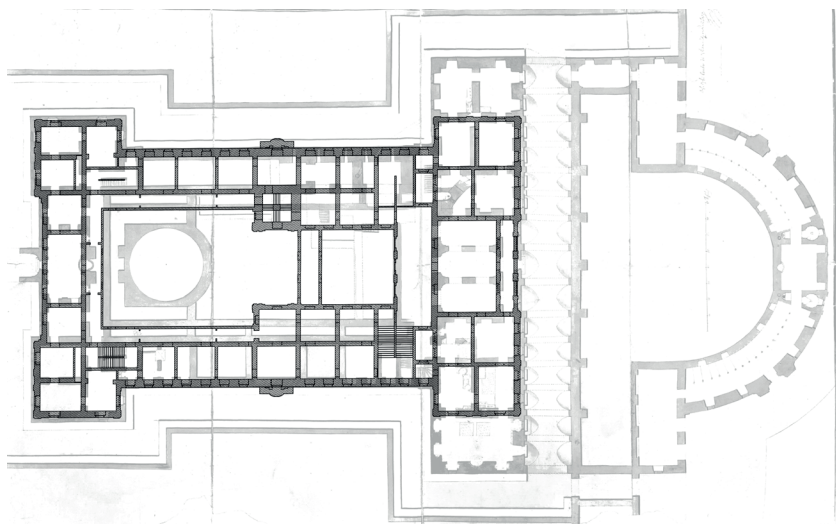
11 MZA v Brně, fond F 115 Lichtenštejnský stavební úřad Lednice, sign. 8501 (Rozměry: výška 1008 mm, šířka 628 mm).

12 KROUPA, pozn. 9.

13 Zatímco na plánu D. Martinelliho jsou konírny uvedeny na sever od vlastní zámecké budovy, na Petruzzioho plánu se s jejich umístěním počítalo vedle kryté jízďárny (v legendě plánu „stabulum“ pod č. 8) ve volně stojící dvoupodlažní budově na severovýchod od zámku. Petruzzioho plán je uložen v Archivu města Brna: AMB, Archiv Hofferiana, inv. č. V 3, sign. 42, Prospectus Civitatis Austerliti Vertus ad Occidentem, cca 1732.



Výřez z oltářního obrazu v kapli sv. Urbana nad Slavkovem s vedutou města a zámku, kolem roku 1712. (foto: J. Krajčírovič)



Zákres Martinelliho půdorysu zámku (černě) do půdorysu nalezeného plánu suterénu (šedě). (Moravský zemský archiv; D. Šamánek)

Pro srovnání s nově objeveným plánem z Lednice máme k dispozici následující materiály: Martinelliho plán prvního patra a části přízemí slavkovského zámku (obr. na straně 140),¹⁴ pohled na Martinelliho návrh východní fasády slavkovského zámku¹⁵ a perspektivní pohled na Slavkov, který zobrazuje Martinellim prokazatelně realizovanou západní část zámku a renesanční věž starší fáze objektu (obr. na straně 142 nahoře).¹⁶ Tyto tři prameny spojuje období vzniku, všechny pocházejí či zobrazují situaci na přelomu 17. a 18. století. Při srovnání vybraných pramenů s nově nalezeným plánem z poloviny 18. století, na němž je zakreslen suterén zámku, si můžeme všimnout dvou markant, jež jsou jednotícím prvkem. Jedná se o základy původní renesanční věže na severní straně nádvoří a o dlouhou podzemní chodbu přibližně v místě mezi dnešními konírnami a budovou zámku. Z dalších plánů, což potvrzuje i Lubomír Peduzzi,¹⁷ je zřejmé, že Martinelli orientoval zámek okolo dvou os, severojižní a východozápadní, s čestným dvorem orientovaným na sever od zámku, kostelem na jižní straně a zahradami na východ a na západ od zámku. Petruzzi už zachovává pouze východozápadní osu se zahradním průčelím orientovaným na západ, což odpovídá „ekonomičtějšímu“ pojetí původních velkorysých plánů. Když ale porovnáme nově nalezený plán s původním Martinelliho projektem, je i přes změnu orientace zámku zřejmé, že z Martinelliho záměrů bylo nakonec realizováno více, než bylo dosud uvedeno. Klíčovým místem je již zmínovaná chodba, kde, odečteme-li severní a jižní pozdější rozšiřující přístavek po stranách, odpovídá počet oken i vstupů (celkem tři) zobrazených na Martinelliho původním plánu i pohledu na východní průčelí. Na Martinelliho plánu je rovněž pravděpodobně zobrazena starší hmota renesančního zámku nebo dřívější komendy (světlejší varianta). Nový plán již tuto starší hmotu nezobrazuje. Naopak tloušťka stěn je u obou plánů v podstatě shodná. Martinelli při dimenzování stěn počítal s tím, že stěny ponesou tíhu dalších pater, k jejichž vybudování však již nedošlo. Druhou dominantou, která již byla zmíněna, je renesanční věž ze starších období zámku. Martinelli ji ve svém návrhu plánoval zakomponovat jako součást zámku. Právě tento plán, datovaný do padesátých let 18. století, tedy ukazuje, že Petruzzi i Valmaggini výrazně respektovali Martinelliho záměr. Koncepce zámku se sice změnila, bylo zvoleno „francouzské“ trojkřídlé řešení s čestným nádvořím, ale formální architektonický aparát na průčelích objektu většinou vychází z původních Martinelliho předloh. Bohatě dekorovaná průčelí pavilonů, ukončujících severní a jižní křídlo, podle Valmagginiho projektu nebyla realizována.

¹⁴ SCOTTI TORSINI, pozn. 2.

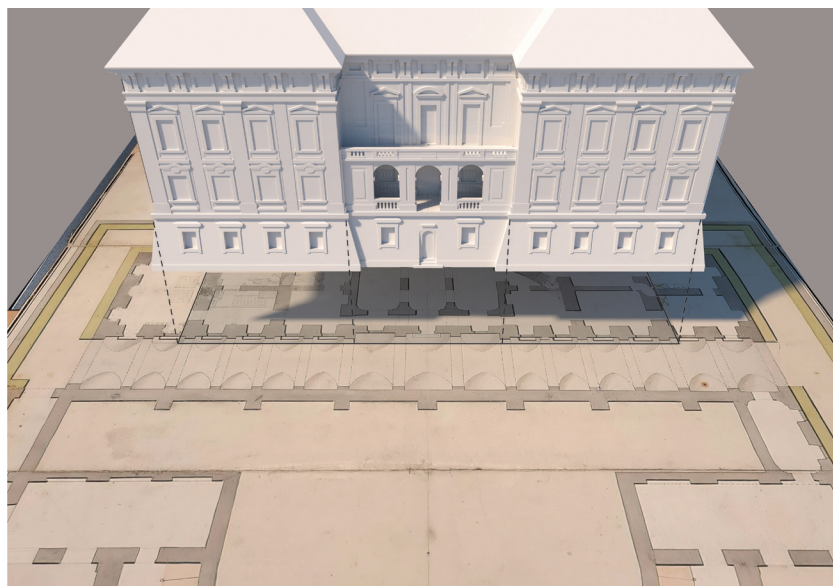
¹⁵ LORENZ, Hellmut. *Domenico Martinelli und die österreichische Barockarchitektur*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1991.

¹⁶ Jedná se o oltářní obraz umístěný v kapli sv. Urbana ve Slavkově u Brna z roku 1712.

¹⁷ PEDUZZI, Lubomír. Václav Petruzzi, stavitel Kouniců. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1993, roč. 45, č. 1, s. 56–61.

PLÁNY SLAVKOVSKÉHO ZÁMKU A MOŽNOSTI PREZENTACE

Slavkov jako zámek s výjimečně velkým počtem plánů nabízí jedinečnou možnost diachronní komparace jednotlivých návrhů, umožňuje vytvořit časový profil všech stavebních úprav a podrobně zmapovat vývoj objektu.¹⁸ Současně takto vysoký počet plánů, nákrešů a dalších archivních dokumentů, uložených na odlišných místech a často dochovaných v různé kvalitě, značně komplikuje možnost vytvořit si mentální projekci podoby areálu i pouhého jednoho období, což ztěžuje výslednou interpretaci. Samotný nálezný dosud neznámého plánu slavkovského zámku posouvá bádání nad areálem k dalším příležitostem pro lepší poznání této výjimečné barokní architektury a vytvoření komplexní prezentace stavebního vývoje památkového objektu. Jako vhodná metoda zpětného ověření správnosti interpretace plánů se jeví rekonstrukce objektu v digitální podobě formou 3D modelů (obr. níže). Připomeneme-li již zmiňovanou poslední rekonstrukci a úpravu zahrady pod vedením Miloše Stehlíka, je patrné, že ve Slavkově byl zásadně přetvořen terén. Interpretace původních návrhů proto nelze zasazovat do současného terénu, rovněž pouhý záznam původního stavu v ploše (půdorysu či situaci) ilustruje tehdejší řešení zcela nedostatečně. Právě snaha o digitální rekonstrukci objektu



Srovnání trojrozměrného modelu nerealizovaného východního křídla slavkovského zámku podle Martinelliho s nově nalezeným plánem suterénu zámku. (D. Šamánek)

podle původního návrhu odhaluje slabá místa dřívějších interpretací archivních pramenů, čímž přináší nové otázky i nové poznatky. Kromě části badatelské mají prostorové vizualizace také značný potenciál v oblasti popularizace.

ZÁVĚR

Nově nalezený plán slavkovského zámku z poloviny 18. století prokazuje, že o stavbě východního křídla zámku podle projektu Domenica Martinelliho se nejen uvažovalo, ale ve své substrukci byl tento trakt na začátku 18. století realizován. Stavební plán je návrhem pro transformaci východního valu před zámkem do podoby zaklenuté chodby a přispívá k vysvětlení proměn zámeckého areálu na straně u města. Interpretace stavebního vývoje slavkovského zámku nejsou ještě zdaleka uspokojivě uzavřeny, současný stav poznání (zejména první barokní fáze kolem roku 1700) například zatím neumožňuje vytvořit si ucelenou představu o hmotovém a terénním řešení zahrad a zámku. Tento příspěvek je tedy jen dílčí analýzou jednoho plánu a snahou o zpřesnění stavebních dějin zámku Slavkov u Brna.

18 Podobnou metodu prezentace zvolili u zámku Versailles ve spolupráci s *Google Cultural Institute* [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: www.versaillies3d.com.

PRAMENY A LITERATURA

Archiv města Brna (AMB), Archiv Hofferiana, inv. č. V 3, sign. 42, Prospectus Civitatis Austerlitzii Vertus ad Occidentem, Petruzzioho plán, cca 1732.

Moravský zemský archiv v Brně (MZA v Brně), fond F 115, Lichtenštejnský stavební úřad Lednice, sign. 8501.

JANÁK, Jan. Moravští zemští hejtmani a guvernéři 1720–1849. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, Řada historická C, roč. 52, č. C50, s. 161–167.

KROUPA, Jiří. I tre castelli di Slavkov presso Brno (Austerlitz). In: SCOTTI TORSINI, Aurora, ed. *Domenico Martinelli – architetto ad Austerlitz. I disegni per la residenza di Dominik Andreas Kaunitz (1691–1705)*. Milano: Silvana Editoriale Spa, 2006, s. 33–44. ISBN 978-88-366-0812-6.

KROUPA, Jiří. Otázky slavkovského zámku: Valmaggini a Slavkov. *Umění*. Praha: ÚTDU ČSAV, 1979, roč. XXVII, s. 154–158. ISSN 0049-5123.

KRSEK, Ivo, KUDĚLKA, Zdeněk a STEHLÍK, Miloš et al. *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Academia, 1996, s. 220–227. ISBN 80-200-0540-4.

LORENZ, Hellmut. *Domenico Martinelli und die österreichische Barockarchitektur*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1991. ISBN 3-7001-1859-7.

LORENZ, Hellmut. Henrico Zuccalli und Domenico Martinelli in Austerlitz. In: *Intuition und Darstellung*. München, 1985, s. 195–202.

LORENZ, Hellmut et al. *Domenico Martinelli – tvář génia barokní architektury = Domenico Martinelli – Genie der Barockarchitektur*. Rousínov: Město Rousínov, 2006. ISBN 80-86263-89-4.

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena: Historické zahrady a parky v památkové péči od 70. let 20. století do současnosti. *Zprávy památkové péče*. Praha: Národní památkový ústav, 2008, roč. 68, č. 5, s. 408–414. ISSN 1210-5538.

PEDUZZI, Lubomír: Václav Petruzzi, stavitel Kouniců. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1993, roč. 45, č. 1, s. 56–61. ISSN 0323-2581.

PISANI, Francesca. *Ricchezza e povertà: don Domenico Martinelli architetto lucchese*. Lucca: Maria Pacini Fazzi, 2018. ISBN 978-88-6550-645-5.

RICHTER, Václav. Náčrt činnosti Domenica Martinelliho na Moravě. In: *Sborník filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1963, Řada uměnovědná F, roč. 12, č. F7, s. 49–88.

RICHTER, Václav a KUDĚLKA, Zdeněk. Die Architektur des 17. und 18. Jahrhunderts in Mähren. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1972, Řada uměnovědná F, roč. 21, č. F16, s. 91–130.

SCOTTI TORSINI, Aurora, ed. *Domenico Martinelli – architetto ad Austerlitz. I disegni per la residenza di Dominik Andreas Kaunitz (1691–1705)*. Milano: Silvana Editoriale Spa, 2006. ISBN 978-88-366-0812-6.

VÍCHOVÁ, Božena, VÍCHA, František a VÍCHA, Tomáš. Dvě moravská barokní sídla a jejich zahrady. Jejich vznik, vývoj a oprávněnost pokusů o rekonstrukci v minulém století i nástin problémů, které s sebou nese péče o nemovitý přírodní památkový fond a jeho sochařskou výzdobu. In: *Památky Vysočiny: sborník NPÚ ÚOP v Telči*. Telč: Národní památkový ústav, 2012, sv. 2, 2010, s. 76–109.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Prezentace zámku Versailles. *Google Cultural Institute* [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: www.versailles3d.com.

DRÁBOVÉ NA PANSTVÍ KAPITULY SV. PETRA

Jiří Čalkovský



A. Obenaus. Obydlí dráby, olej na lepence, 42 × 25 cm, 2020. (archiv autora)
Podkladem pro obraz byly indikační skici katastrálního plánu obce z roku 1826.
První dům zleva je čp. 89, tj. původní obydlí dráby, které se po vybudování nových prostor v zámku uvolnilo a stalo se v roce 1832 předmětem veřejné dražby.

Jan Tenora se ve svém stěžejním díle *Statek sv. Petra v Brně*¹ na několika místech věnuje vztahu mezi vrchností a poddanými. Jedním z vrchnostenských práv, kterým se zabýval, byl postih poddaných za nedodržování vydaných nařízení. Při jejich porušení byli provinilci trestáni pokutou, vězením, veřejnými pracemi nebo tělesnými tresty, které mohly být ještě ztíženy jejich spojováním. Současně však měl být brán zřetel na to, aby byl případný postih snesitelný a neurážel viníkovu čest a dobré jméno.

Dohledem nad dodržováním pořádku byli pověřováni vrchností ustanovení zřízenci – drábové. Na kapitulním panství působily dva typy drábů: hospodářský a úřední. Hospodářský dráb byl dozorcem na polích a statcích a zodpovídal za sklizeň úrody, její uložení a evidenci. Úřední dráb mohl být hlídačem, poslem,

strážníkem nebo vykonavatelem tělesných trestů.² Vrchnostenské dráby zmiňuje Jan Tenora jen okrajově: „Na panství bývali dva drábi. Když byl roku 1674 přijat dráb, měl na něho platiti měsíčně sedlák 2 kr., domkař 1 kr.; roku 1681 určeno drábovi na penězích 15 zl., na maso 5 zl., piva 10 věder, stravy 2 měřice, žita 5 měřic, másla 8 mázů, tvarůžků 1,5 kopy. Roku 1728 žádal o místo drába učitel v Králově Poli Jiří Horák a byl přijat.“³

Obsažený pramen k tématu drábů sloužících na kapitulních panstvích představuje aktový materiál nesoucí označení Úřední a hospodářští drábové v Podolí a Velešovicích 1818–1840, uložený v Diecézním archivu Biskupství brněnského.⁴ Jedná se o soubor dokumentů o celkovém rozsahu 358 listů. V následujícím textu vycházíme především z těch, které se vztahují k Podolí a k tamnímu vrchnostenskému úřadu a statku. Z obsahu těchto archiválií si lze učinit představu jak o pracovní náplni dráby, tak také o tom, jak postupem času stoupaly nároky kladené na uchazeče o toto místo. V neposlední řadě zde lze získat i informace o řadě konkrétních lidských osudů. Tento materiál doplňuje fond Kapitulní velkostatek II. uložený v Moravském zemském archivu v Brně.⁵

Příkladem může být příběh, který se začal odvíjet počátkem dubna 1821. Tehdy Brnem projížděl císařský poddůstojník (kaprál) Tomáš Kramer, propuštěný nedlouho předtím ze služeb u vojenského hřebčína a vracející se z Banátu do rodných Lechovic. Když se dozvěděl, že kapitula sv. Petra hledá vhodnou osobu pro funkci dráby, ubytoval se v hostinci Na Pindulce a na vrchnostenském úřadu v Podolí podal žádost, v níž „prosí královskou dómskou kapitolu, aby mu milostivě toto místo propůjčila“. Vrchní úředník podolského panství G. Romier jeho žádost před odesláním kapitule doplnil dobrozdáním, že se jedná o muže v nejlepších letech, dobré tělesné kondice, znalého němčiny a češtiny, který umí číst i psát. Další vítanou předností byla skutečnost, že pocházel ze selského stavu a že si během vojenské služby osvojil znalosti chovu koní. Závěrem ještě Romier zdůraznil, že je Tomáš Kramer ženatý, bezdětný, je v Podolí úplně neznámý a není v žádném příbuzenském vztahu s nikým ze zdejších poddaných, „a tak se tedy v tomto ohledu není třeba obávat žádných překvapení“.

¹ TENORA, Jan. *Statek sv. Petra v Brně. I. díl*. Brno: Typos, 1934. Statek sv. Petra tvořily od roku 1566 dvůr, pivovar a ves Velešovice, dvůr a ves Bedřichovice, dále vsi Podolí (úřední sídlo panství), Horní Heršpice, Dolní Heršpice, Komárov, Bohunice, Nebovidy, Feldgasse (Polní ulice), Hartlůvka, Prace, Mokrá, Zvonovice, Cejl, Přízřenice a půl vsi Ořeňová.

² K problematice vrchnostenské správy a disciplinace obyvatelstva obecně viz ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku. Jižní Čechy 1650–1770*. Praha: Argo, 2008; MATLAS, Pavel. *Shovívavá vrchnost a neukázněná poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17.–18. století*. Praha: Argo, 2011.

³ TENORA, pozn. 1, s. 63.

⁴ DABB, fond Kapitulní velkostatek, pův. inv. č. 1162, sg. II EE, kart. 563. Jazykem pramene je němčina, veškeré ukázky zařazené do tohoto textu jsou uvedeny ve volném českém překladu.

⁵ MZA v Brně, fond E 105, Kapitulní velkostatek II. Německé texty jsou volně přeloženy do češtiny.

Kanovníci předloženou charakteristiku přivítali a uchazeče doporučili k přijetí s výhradou, že pokud se dopustí zanedbání služebních povinností, poctivosti nebo mravnosti, bude okamžitě propuštěn. Protokol o Kramerově přijetí, který byl sepsán 14. dubna 1821, stanovuje mimo jiné následující:

„Dráb Tomáš Kramer bude zaměstnáván jak u úřadu, tak u hospodářství. Všechny úřední příkazy bude plnit přesně a ochotně, bude vždy a všude pečlivě dohlížet na veškerý vrchnostenský majetek, podle svých možností se bude snažit předcházet všem škodám, a pokud zjistí jakékoli pochybení, zpronevěru nebo zbytečné průtahy, ihned to ohlásí vrchnímu úřadu. Velmi přísně se zdrží jakýchkoli tajných dohod s ostatním služebnictvem, mlatci nebo jinými poddanými v neprospěch vrchnosti, jinak bude ze služby okamžitě propuštěn. Bude dbát na to, aby vrchnostenské služebnictvo bylo v nočním čase v domě, a nebude trpět žádné noční schůzky, srocování, zakázané hry nebo jiné předpisům se přičící či nemravné chování. Pokud by na takového člověka narazil, má jej ihned arestovat a bez meškání o tom podat zprávu úřadu. Při hospodářských pracích má dohlédnout na to, aby lidé v pracovní době nezaháleli a nebyli nasazováni ve zbytečně velkém počtu. Zvláště bude zodpovídat za to, aby vždy večer po skončení práce byly v úřední kanceláři řádně uzavřeny skříně a dveře. Má být nejen sám přítomen při zamykání, ale uzamčení má i v noci několikrát překontrolovat. (...) Totéž se týká i vrchnostenských stodol. Úřední rozkazy, které mají zůstat v tajnosti, nebude nijak rozšiřovat. Pokud bude poslán k vybírání peněz, hned po návratu je náležitě odvede. Vůči poddaným se bude chovat přísně, ale spravedlivě. Nebude si k nim dovolovat sebemenší útisk a už vůbec nějaké tělesné týrání, ale bude vše hlásit, k tomu je také od úřadu povolán.“

Když byl Kramerovi protokol přečten, složil přísahu: „Já, Tomáš Kramer, přísahám při Bohu všemohoucím, že povinnosti mně svěřené, kterým jsem dobře porozuměl, budu plnit podle svých nejlepších sil a svědomí. K tomu mi dopomáhej Bůh. Amen.“⁶ Ve službě Tomáš Kramer nevydržel dlouho. Dne 4. listopadu 1822 mu vrchní úředník hospodářského úřadu Jakub Bakalář vystavil listinu, kterou dosvědčil, že Tomáš Kramer po celou dobu pracoval k plné spokojenosti na pozici úředního a hospodářského drába a vězeňského dozorce. O čtyři dny později podal Kramer výpověď. Jakub Bakalář ji odeslal kapitule, v průvodním dopise však mimo jiné uvedl:

„Jak se níže podepsaný dozvěděl, byl prý (Kramer) ve vévodství kuronském, na panství Lanckorona v Polsku v kraji Myslenice, ustanoven nájemcem pálenice. Před několika měsíci se u něj projevil sklony k pití, hospodářský úřad navrhoval, že ho dá do korekce a pak by se dalo doufat, že by Kramer mohl být v další vrchnostenské službě užitečnější. Proto hospodářský úřad prosí vysoce důstojnou královskou dómskou kapitulu, aby jak jen je možné, ráčila tuto výpověď co nejrychleji odsouhlasit.“⁷

Tomáš Kramer po svém propuštění odešel na nové působiště v Polsku i s důchodním písařem Jakubem Kernem. V prosinci roku 1826 však opět v Podolí žádali o přijetí do služby a byli přijati. Z pramene není zřejmé, jak dlouho nakonec zůstal Kramer v podolské službě, Jakub Kern zde působil jako vrchní úředník až do své smrti v roce 1835.

OBYDLÍ DRÁBA A VĚZENÍ V PODOLÍ

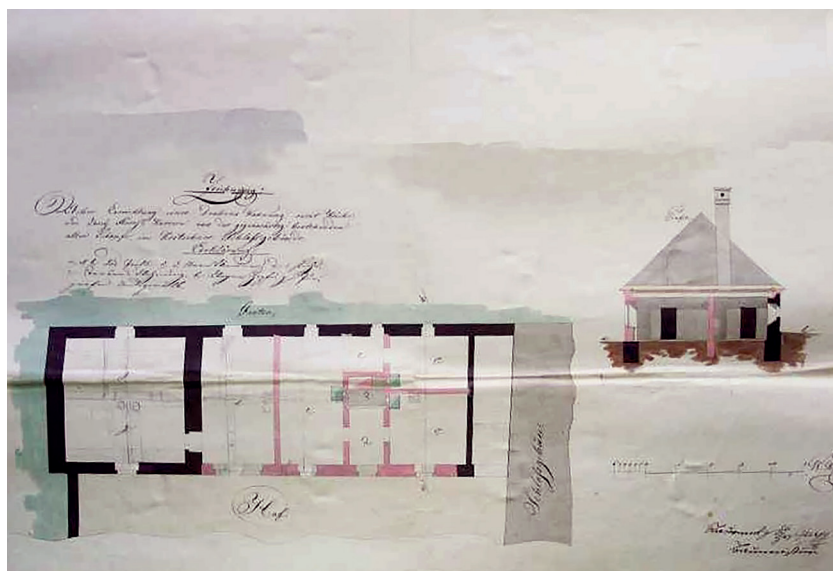
Nejvýznamnějším historickým objektem v obci Podolí je bezesporu zámek pocházející z konce 18. století. Jeho poloha nebyla vybrána náhodou. Bylo z ní možné přehlednout nejen celou vesnici, ale také komplex budov statku, pivovaru i chmelnic. Podnět ke stavbě vzešel z obsáhlého dopisu ze 7. července 1788, který kapitule adresoval vrchní úředník Antonín Zelenka. Zmiňuje se v něm o patrové budově, která byla kdysi hostincem a později sloužila jako letohrádek pro kanovníky a nájemce panství.

Charakterizuje ji jako „bídnu budovu“, která byla povýšena na úřadovnu pro celé rozptýlené petrovské panství o devatenácti obcích: „Podepsaný hospodářský úřad by nikdy nepoužil takto ponižující výraz, kdyby se o něm dalo pochybovat, avšak již prostý pohled každého bez dalšího zkoumání přesvědčí o jeho pravdivosti.“⁸ Následný podrobný popis havarijního stavu budovy byl natolik přesvědčivý, že bylo o rekonstrukci rozhodnuto hned následujícího roku. Během vlastní realizace, která proběhla v letech 1792–1795, byla v dvorním traktu nově vybudována kancelář důchodního písaře, kůlna pro vozy, spižírna, místnost k uložení krmiva a stáj. K nové úpravě těchto prostor došlo v roce 1828, když vyvstala potřeba vybudovat byt pro drába a vězení. Realizace tohoto projektu byla v červnu zadána staviteli Neuwerthovi, který koncem října předal do užívání kancelář hospodářského správce panství, dvě cely s pryčnami, byt drába s komorou, kuchyní a předsíní, stáj pro pět koní a kůlnu pro vozy.

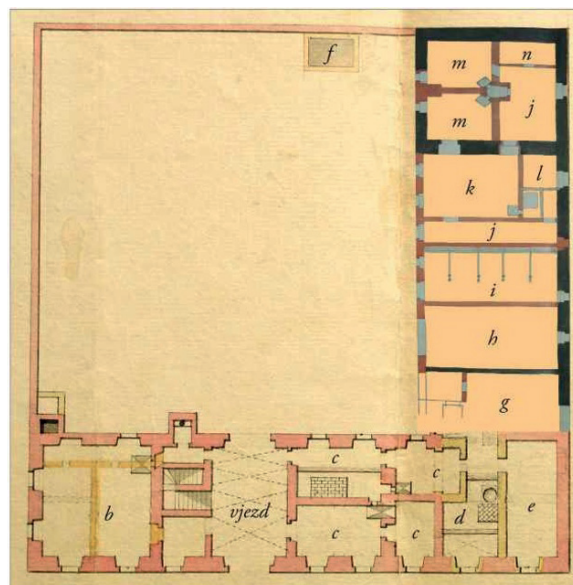
⁶ Ibid., f. 100.

⁷ Ibid., f. 117.

⁸ MZA v Brně, E 105, inv. č. 530, kart. 173, f. 40–42.



Návrh přestavby hospodářského traktu zámku, vypracovaný v roce 1828 stavitelem Neuwerthem. (MZA v Brně) Zeleně vyznačená část okolo půdorysu objektu představuje zámeckou zahradu, šedá vpravo pak budovu zámku.



Plán zámku upravený autorem pro potřeby tohoto textu. (MZA v Brně, archiv autora) V dolní části je výkres mistra Zeyssla, vypracovaný pro stavbu realizovanou v letech 1792–1795. Vpravo nahoře je stavební dispozice přestavby hospodářského traktu na byt drába a vězení, kterou kapitule v roce 1828 představil stavitel Neuwerth. Plán 1792–1799: b) kancelář, c) byt důchodního, d) prádelna, e) mandlovna, f) hnojník. Plán 1828: g) skladiště purkrabího, h) kůlna pro vozy, i) stáj pro pět koní, j) chodba, k) pokoj drába, l) kuchyně, m) vězení, n) kancelář drába.

Po přestěhování drába do nového bytu začal vrchní úřad jednat s kapitulou o využití původního drábova příbytku v domě č. 89. Vzhledem k tomu, že objektu hrozilo zřícení, bylo rozhodnuto o jeho opravě a pronájmu. Rekonstrukce se protáhla natolik, že „dražba na pronájem“ mohla být vyhlášena až v říjnu 1832. K licitaci se přihlásili dva zájemci: Vincenc Horák, posel hospodářského úřadu, a vdova po ševci Petříčkovi Františka, zastoupená svým bratrancem Josefem Drösslerem. Základní vyvolávací cena byla stanovena na 20 zlatých konvenční měny⁹ a v 31. kole se zastavila na částce 28 zlatých a 6 krejcarů, kterou nabídl Vincenc Horák. V polovině příštího roku využil Horák výhodné příležitosti, koupil si v Uličkách domek č. 44 i s kouskem vinohradu a bývalé drábovo stavení pronajal. Koncem listopadu 1833 se obrátil na hospodářský úřad s prosbou o vyvázání z nájemní smlouvy. Vrchní úředník Jakub Kern hledal další případné nájemce, vydražená částka nájemného byla však příliš vysoká. Kapitula nakonec posoudila Horákovu žádost o zrušení nájemní smlouvy jako nemístnou a nařídila hospodářskému úřadu, aby jej přiměl k plnění smlouvy až do termínu vypršení její platnosti. Z nevyřízené agendy po zesnulém Jakubu Kernovi však vyplývá, že Horák zaplatil jen část ze stanoveného nájemného. Dlužník tento prohřešek zdůvodnil obtížnou životní situací a povinností živit pět dětí, nájemní smlouva s ním byla ukončena a dlužná částka prominuta.¹⁰

Koncem října 1835 se o pronájem starého bytu drába opět ucházela Horákova konkurentka z dražby Františka Petříčková a bývalý úřední posel Libor Kužela. Petříčková ve své žádosti uvedla, že její manžel Matěj byl do Podolí přijat jako švec a získal zde domovské právo. Po jeho smrti provozuje ševcovskou živnost prostřednictvím svého vedoucího dílny a pravidelně odvádí do panských důchodů roční ochranný plat tři zlaté konvenční měny. Vzhledem k tomu, že nemůže v obci najít pro své podnikání vhodnější prostory, žádá hospodářský úřad o poskytnutí pronájmu v domě č. 89. Libor Kužela oproti tomu uvedl, že se již před časem nastěhoval do Horákem pronajatého starého drábova bytu a platil mu nájemné. Žádal, aby mu byl tento pronájem prodloužen o další tři roky. Svoji žádost podpořil tím, že před časem sloužil v Podolí pět let jako dráb důchodního úřadu (sic!), poté byl ustanoven úředním poslem a kancelářským sluhou. Připomenul také, že za podolské panství sloužil 14 let a tři měsíce u c. k. pěšího pluku a dva roky u pluku domobraneckého.

⁹ V textu pramene jsou finanční částky uváděny ve dvou tehdy platných měnách, konvenční a vídeňské. Konvenční měna byla přijata v roce 1753 v době panování Marie Terezie. Po státním bankrotu v roce 1811 byla zavedena druhá, tzv. vídeňská měna. Obě měny existovaly vedle sebe až do roku 1857, přičemž bylo povinné je v záznamech odlišovat. Pro konvenční měnu se užívala zkratka „C. M.“ (Conventions Münze), pro vídeňskou měnu „W. W.“ (Wiener Währung). VOREL, Petr. *Od pražského groše ke koruně české*. Praha: Havran, 2004, s. 271 a 272.

¹⁰ MZA v Brně, E 105, inv. č. 1138, kart. 539.

Dne 19. září 1835 odeslal nový vrchní hospodářského úřadu Podlucky kapitule návrh na pronájem někdejšího drábova domku:

„Důvody uvedené žadateli je třeba po každé stránce zohlednit, ale hospodářský úřad hodlá upřednostnit žádost Libora Kužely před Františkou Petříčkovou, protože Kužela po delší dobu jakožto úřední sluha vykonává svou službu zcela spolehlivě, obzvláště při doručování úředních depeší nadřízeným úřadům a stranám a dokonce i při vybírání platů a jiných peněz prokázal věrné a poctivé služby. Jak užitečný je takový člověk v úřadu, nepotřebuje žádné další vysvětlování, tomu je ale také velmi nutné, aby úřední sluha bydlel, pokud ne přímo v úřadu, tak aspoň co nejbližší z důvodu snadné dosažitelnosti. Už delší dobu tvoří tato budova byt úředních sluhů, kteří nemají vlastní obydlí, což je i případ Kužely. Jelikož pro něj není žádný jiný byt v blízkosti kanceláře, ukazuje se byt drába jako nejvhodnější, a to tím více, že kdyby Kužela tento byt nedostal, musel by si asi hledat jiný ve vsi v dost velké vzdálenosti, což by bylo nejen pro něj, ale i pro úřad obtížné. Úřední sluha je všeobecně potřebný v kanceláři k různým záležitostem, a kdyby bydlel daleko, musel by být při nutných zásilkách nahrazen někým jiným z úředního personálu.“¹¹



Zámek v Podolí. Současný stav dvorního traktu, který byl v roce 1828 přestavěn na byt drába a vězení. (archiv autora)

¹¹ Ibid., E 105, inv. č. 1138, kart. 539.

Kapitula Podluckého návrh přijala, pronajala Kuželovi domek včetně sousedící části panského pole na dobu tří let za roční částku 24 zlatých konvenční měny a hospodářskému úřadu nařídila provést nezbytné stavební opravy.

Problematika drábova obydlí se objevila v agendě hospodářského úřadu znovu až po 15 letech, kdy hrozilo nebezpečí, že se střecha nad jeho zámeckým bytem zřítí. Přestože byla projektová dokumentace vypracována již v březnu 1849, bylo o opravě střechy rozhodnuto až v srpnu následujícího roku. Toto prodlení způsobilo, že pověřený zhotovitel tesař Matouš Strnad byl nucen upozornit na další zhoršení stavu střechy a tím i na vyšší cenu použitého materiálu. Kapitula zvýšenou cenu zakázky potvrdila, na konci srpna 1850 byla rekonstrukce zahájena a v listopadu téhož roku zdárně dokončena.

Drábovo zámecké obydlí a vězení stojí v dvorním traktu podolského zámku doposud. Navzdory jeho poškození lze současný stav porovnat s plány jeho přestavby z roku 1828 – je patrné, že v průběhu následujících let došlo na stavební dispozici objektu k mnoha dalším změnám.

VÝBĚROVÁ ŘÍZENÍ A UCHAZEČI O MÍSTO DRÁBA

Výběrem uchazečů o místo drába byl pověřen nejvyšší úředník vrchnostenského úřadu panství peterského, v Podolí nazývaný „vrchní“ nebo také „správce“, jehož úkolem v této souvislosti bylo vypracování charakteristiky uchazeče. Mezi přední hodnotící kritéria patřila mravní bezúhonnost, kterou uchazeč prokazoval zpravidla dobrozdáním vystaveným úřadem v místě svého bydliště, předchozím zaměstnavatelem nebo propouštěcím listem z armády. Značnou váhu pochopitelně měly i zkušenosti nabyté v zemědělství a hospodářství. Požadován byl určitý stupeň vzdělání, a to schopnost domluvit se česky a německy, umět číst a psát, významným bonusem byla znalost počtů. Přihlíželo se také k věku, zdravotnímu stavu a vzhledu. Výhodou bylo, pokud dotyčný neměl vazby na obyvatele obce, protože tato skutečnost omezovala možnost poskytování protekce.

Žádost podávaná písemnou formou umožňovala, aby vrchní úředník získal o uchazeči rámcovou představu ještě dříve, než se s ním setkal. Výsledek pohovoru pak zpracoval do protokolu, přiložil k němu uchazečovu žádost a odeslal jej kanovníkům kapituly na brněnský Petrov. Pokud bylo ve stejném termínu uchazečů více, „dovolil si vyjádřit své zcela nesměrodatné mínění“ a některého z nich doporučil. Agendu výběrových řízení a jejich průběh lze konkretizovat na několika vybraných příkladech.

Počátkem března 1816 nařídila kapitula hospodářskému úřadu, aby na uvolněné místo drába našel vhodného podolského poddaného, horlivého, tělesné práce neschopného invalidu. Zástupce vedoucího úřadu Jakub Kern v odpovědi uvedl:

„Ačkoli se na zdejší panství nějací invalidé a veteráni nacházejí, žád-
ného z nich nemohu navrhnout, protože pro takovou službu nejsou
způsobilí – zčásti pro tělesnou slabost, zčásti pro nedostatek potřebných
vlastností. Ale je zde přece jen jeden v Podolí usedlý vojenský vyslouži-
lec, domkař jménem Jakub Kužela. K plné spokojenosti hospodářského
úřadu se osvědčil jako zdatný a přesný dráb při všech zdejších odvodech,
při zatýkání zběhů, kteří se snažili vyhnout odvodu, i při všech služeb-
ních výkonech, kterými byl pověřen. Získal si tím skutečné zásluhy,
a proto jej lze doporučit. Jeho otec, který byl ve službách vrchnosti
v pivovaru, se nyní ve svém vysokém věku a tělesné slabosti stal žebrá-
kem a on (Jakub Kužela) ho má na starosti. Doporučení si zaslouží tím
víc, že je dobře znalý čtení a psaní v jazyce českém i německém, svou
povahou má k činnostem drába potřebného ducha, navíc je údajně silný,
zdravý a samotářský. To vše mu pro tento úřad dává dobré předpoklady,
protože na zdejší panství, kde jsou osady české i německé, je znalost
obou jazyků naprosto nezbytná. A jedině přesným plněním služby drába
a přísnou disciplínou je možné přitáhnout již zcela zkažené poddané
zpátky na cestu poslušnosti a plnění jejich povinností.“¹²

Kapitula s návrhem souhlasila, dala vrchnímu pokyn, aby v této věci učinil další
potřebné kroky a uchazeče přijal. Třebaže dochované dokumenty nesvědčí o tom,
že by bylo novému drábovi cokoli vytýkáno, poslala kapitula v lednu 1818 hospo-
dářskému úřadu naléhavý dopis. Obsahoval pokyn, aby byl dráb propuštěn, zasta-
ven jeho plat i deputát a vyklizen jeho byt. Překvapený Kužela se snažil důsledky
tohoto rozhodnutí alespoň zmírnit:

„Vysoce důstojná královská dómská kapitulo!

Aniž bych něco takového tušil, dostal jsem včera psaní, které zde v ori-
ginále pod značkou příkládám, a v něm výpověď ze služby s příkazem,
že do čtyř dnů mám vyklidit byt a bez ohledu na své ze zákona náležející
služební požitky ho mám přenechat jinému zcela cizímu drábovi, který
bude přijat.

Nejsem si vědom žádného obvinění z nějakého zločinu, své povinnos-
ti jsem vždycky plnil, což dokládá i vysvědčení pana vrchního, jako
poddaný narozený v Podolí, vysloužilý veterán a kapitulant (tj. voják
dobrovolně sloužící nad povinnou dobu – pozn. autora) už jen pro své
zásluhy ve válečné službě pro stát a s ohledem na své morální chování
jsem byl přijat vysokou vrchností za hospodářského drába a v této funkci
sloužím už řadu let.

Se svou manželkou a třemi nezletilými malými dětmi v tuto chvíli ne-
mám ani obživu, ani ubytování a v tuhé zimě během nadcházejících dvou
svátečních dnů nejsem v stavu byt vyklidit. Ani nemohu žít na ulici. Tak
přísný příkaz nemůže odpovídat velkodušnosti ani zásadám vysoce dů-
stojné královské dómské kapituly. Proto nejponíženeji poslušně prosím,
aby mi byla milostivě zrušena moje nezasloužená výpověď ze služby,
nebo v nejpřísnějším případě, dokud si nenajdu náležité bydlení, aby
mi byl aspoň ponechán byt a mé služební požitky v souladu s platným
služebním řádem ze 13. srpna 1753.“¹³

Kapitula svoje rozhodnutí částečně změnila a ponechala Kuželovi po dobu šesti
týdnů plat i deputát. Byt však na jeho náklady vyklidili mlatci. Na Kuželovo místo
nastoupil (bez výběrového řízení) hospodářský dráb František Maximov. Jak se
později ukázalo, byla to velmi nešťastná volba. V únoru 1821 se ucházel o místo
hospodářského drába v Podolí Václav Pallas. V jeho žádosti adresované přímo
kapitule stojí:

„Dovoluji si předložit k nohám slavné dómské kapituly svoji pokornou
prosbu o propuštění tohoto uvolněného služebního místa, pro něž mám
potřebné vlastnosti. Na podporu této své žádosti uvádím tyto důvody:

a) je mi 44 let, umím německy i česky, jsem znalý psaní i čtení
b) bez tří měsíců jsem 15 let sloužil u vojska jako kaprál
c) zpočátku jsem sloužil pět let na panství Těšany jako dráb, později rok
jako šafář, potom jsem v téže funkci sloužil na panství Podolí a z tohoto
služebního místa jsem trochu neuváženě odešel. Přemluvili mě k tomu
jiní a hodně jsem toho litoval.

Nyní se svou ženou a početnou rodinou už tři roky strádám bez chleba
a musím se přiznat, že kdyby mě nedržela svatá víra se svými útěšnými
zásadami, už dávno bych propadl zoufalství. Od mládí jsem byl od svých
rodičů veden k tomu, abych si osvojil znalosti hospodaření, a nikdy jsem
se neprovinil jednáním proti předpisům. Toho nešťastného okamžiku,
kdy přemožen lehkomyšlností jsem se nechal od druhých přemluvit ke
špatnému kroku, mohu jen litovat.

Útěchou je mi však vědomí, že i když už třetím rokem žiji v nejhlubším
zármutku bez obživy, mohu se spolehnout na doporučení podolského
pana vrchního jakožto i pana sládka a ostatních pánů úředníků.

V takovém smutném a zoufalém rozpoložení pokorně prosím vele-
slavnou vysoce důstojnou dómskou kapitulu, aby se nade mnou ráčila
slitovat a vysoce milostivě mi uvolněnou službu drába v Podolí udělila.

12 DABB, fond Kapitulní velkostatek, pův. inv. č. 1162, sg. II EE, kart. 563, f. 50 a 51.

13 Ibid., f. 58.

Slibuji, že budu službu vykonávat ze všech svých sil. Všemohoucí, který všechno vidí, bude odměnou, já pak se svojí rodinou budu v poslušnosti dennodenně ve svých nehodných modlitbách vyprošovat vysoce důstojné dómské kapitule veškeré blaho.“¹⁴

Dómská kapitula hospodářskému úřadu nařídila, aby žadatele jednou provždy nekompromisně odmítl. Odmítnutí se ve stejné době dostalo také podruhu Janu Janoškovi ze Šlapanic, protože neuměl německy a navíc byl živitelem rodiny se šesti dětmi, kterou by z vyměřeného platu a deputátu nemohl uživit.

V roce 1822 zahájil vrchní úřad v Podolí další výběrové řízení. V tomto případě byla jistou výhodou skutečnost, že se zde připravovalo místo pro dalšího drába a k dispozici byl již seznam případných zájemců. Ten tvořili domkař z Bedřichovic Pavel Křivánek, kaprál Antonín Malý z Komárova, propuštěný od ženijního vojska, podolský domkař Mikuláš Pražák, hospodářský dráb na panství hraběte Braidy ve Šlapanicích Sarkander Obertel, podruh Matěj Kužela a propuštěný voják Augustin Sláma.

Jednání bylo zahájeno se Sarkanderem Obertelem, majícím prokazatelné zkušenosti se službou na pozici hospodářského drába. K ostatním uchazečům Jakub Bakalář poznamenal: „...nemohou své znalosti zemědělství nijak prokázat a pouhé zásluhy z armády jsou sice účtyhodné, ovšem v tomto případě se cenit nedají.“ Jen co Obertel uvolněné místo získal, vznášel nové a nové požadavky přesahující uzavřenou smlouvu. Chtěl například stejný plat a deputát, který dosud pobíral ve Šlapanicích, a sice 60 zlatých, 1 sud piva, 12 liber sádla, 4 míry pšenice, 12 měř žita, 2 míry ječmene, 2 míry prosa, 2 míry hrachu a dřeva tolik, kolik spálí. Když při následné licitaci kapitula na žádný z návrhů nepřistoupila, Obertel 3. března 1823 ukončil své vyjednávání tímto prohlášením: „Službu drába na podolském panství, která mi byla vysokou vrchností milostivě udělena, i s přiděleným platem a deputátem s vděčností přijímám. Ve vši poslušnosti ovšem musím poprosit, aby mi v případě, že budu službu drába zastávat s pílí, věrností a ke spokojenosti vysoké vrchnosti, vysoká vrchnost milostivě ráčila deputát zvýšit.“¹⁵ Dne 29. března však jmenovací dekret vrátil s odůvodněním, že se rozhodl zůstat ve Šlapanicích, a to proto, aby se vyhnul případné nemilosti hraběte Baida.

Kapitula bezprostředně reagovala příkazem vrchnímu úřadu, aby Obertela v souladu se služebním řádem za odslouženou dobu odměnil příslušným platem a podílem deputátu. Dále doporučila, aby byl do Podolí na zkoušku povolán velešovický dráb Augustin Sláma, který se o místo drába v Podolí ucházel již v listopadu 1821. V dobrozdání, které tehdy kapitule vypracoval vrchní Romier, stálo, že je Sláma hospodářskému úřadu znám jako osoba požívající důvěry, dobrého

zdraví, silný, stár 30 roků, ženatý a bezdětný. Jeho výhodou je, že má v Podolí byt, protože vrchnostenský byt pro druhého drába dosud chybí. K výkonu služby jej také předurčuje to, že přes deset let sloužil u kyrysnického pluku knížete Lichtensteina, odkud byl propuštěn s vysvědčením o mravní bezúhonnosti. Ovládá češtinu, němčinu, umí číst, psát a počítat. Po nějakou dobu vlastnil selský statek, takže rozumí zemědělským pracím. Protože po celou dobu pracoval v brněnských manufakturách, není nikomu v obci zavázán. Po ročním zkušebním období bylo Slámovi místo hospodářského drába potvrzeno, stanoven plat a deputát, což obnášelo 30 zlatých vídeňské měny, 20 zlatých jako náhradu za sádlo, 1 sud piva, 2 míry pšenice, 12 měř žita, 2 a 4/8 míry ječmene, 2 a 4/8 míry prosa, 1 a 4/8 míry hrachu, 4 sáhy tvrdého dřeva a 4 pytle křovinového dříví. Jen co Sláma dostal jmenovací dekret, snažil se uplatnit další nároky, z nichž však kapitula přistoupila pouze na pronájem pole na pěstování brambor za drábovým stavením.

V lednu 1825 odeslal hospodářský úřad kapitule obsáhlý návrh na obsazení mlatových dozorců na sýpkách v Podolí a Velešovicích, doplněný dvěma podrobnými tabulkami. Tento požadavek zdůvodnil potřebou důsledného dozoru, který by zabránil zpronevěrám páchaným nižším služebnictvem a mlatci. Dozorce měl být jedinou osobou ručící za evidenci vymláceného, uskladněného a později i vydaného obilí. Mimo období žní by pomáhal s dozorem nad polními a jinými pracemi. Kapitula shledala návrh málo urgentní a prozatím jej odložila. Než se k jeho projednání dostala, obdržela 29. září 1826 z hospodářského úřadu od vrchního Jana Albrechta dopis ještě naléhavějšího obsahu:

„Vysoce důstojná královská dómská kapitulo!

Zdejší úřední dráb Augustin Sláma měl kvůli svému nadměrnému pití kořalky již několik záchvatů padoucnice. Hospodářský úřad to poprvé zjistil o letošních žních, protože se mu to stalo na poli, když stál mezi ženci, o čemž se ráčila přesvědčit jeho milost vysoce důstojný pan prokurátor rytíř von Hofmann. Přítomní mlatci ze dvora se při té příležitosti vyjádřili, že prý touto těžkou nemocí trpí už dlouho a oni že už víckrát byli přítom, když ho srazila k zemi. Že se Sláma oddává pití, zaznamenal podepsaný vrchní častokrát. Pokaždé, když byl opilý, ho vykázal a řekl, že se jedná o něho a o jeho zdraví a že v opilosti služební povinnosti plnit nemůže a že se stane úplně neschopným. Doufal, že ho tím přivede k polepšení, ale samotné domluvy žádný výsledek nepřinášely a zůstávaly bez účinku. Zvláště za nepřítomnosti vrchního se dráb kořalce oddával víc než svěřeným služebním záležitostí, takže místo toho, aby dožíral na práce, byl vidět, jak sedí v hospodě nebo v kořalně, a když ho potřebovali v úřední kanceláři, což se stávalo často, museli ho napřed vyvést ze šenku. Když mu to posledně 27. dne tohoto měsíce vrchní v přítomnosti purkrabího trpce vytýkal a vyhrožoval mu, že pokud se

¹⁴ Ibid., f. 95–97.

¹⁵ Ibid., f. 128.

nepolepší, musel by jeho chování oznámit vysoké vrchnosti a tím by se on dostal do nebezpečí, že o službu přijde, pronesl Sláma jenom, že na službě mu nezáleží a že stejně s koncem měsíce sám odejde. Pokračoval pak v řádění, od toho dne už také nepracuje, ani se nechodí zeptat, zda je k nějaké práci potřeba nebo ne, a pije ještě víc.

Hospodářský úřad to tímto dává vysoce důstojné královské dómské kapitule na vysokou vědomost a ve vši poslušnosti prosí, aby za těchto okolností Slámu jako člověka nespolehlivého a kvůli závislosti na alkoholu pro práci nepoužitelného ze služby propustila.¹⁶

V roce 1837 proběhlo výběrové řízení na místo hospodářského drába, kterého se zúčastnili čtyři zájemci: Antonín Sedlář, starý 36 let a bydlící na Horním Cejlu, byl patentálním invalidou (tj. vojenským vysloužilcem, který byl z armády propuštěn kvůli zranění), mluvil německy a česky, prokázal také, že umí číst a psát. Choval se slušně, ale „jinak vypadal odporně“. Vzhledem k tomu, že se zemědělstvím neměl žádné zkušenosti, nebylo možné jeho odbornou způsobilost posoudit. Další z uchazečů, osmačtyřicetiletý Jiří Houkal, příslušný do kapitulního panství, byl gramotný a jako bývalý šafář se vyznal v hospodářských záležitostech. O místo hospodářského drába se opět po dvou letech ucházel Vincenc Horák, bylo mu 43 roků, vlastnil v Podolí domek a pracoval v Brně jako přadlák. Jeho výhodou bylo, že zde již dříve byl úředním poslem i drábem, byl tedy znalý místního prostředí a mohl bydlet ve svém domku, kterým by „v případě jakékoliv zpronevěry vysoké vrchnosti ručil“. Poslední uchazeč Mikuláš Samson měl 45 roků, pocházel z Řepky na panství Lomnice, kde byl zaměstnaný jako mlatec. Vykázal se dobrozdáním potvrzujícím jeho zkušenosti v hospodářských věcech. Tuto zjevnou výhodu však snižovala skutečnost, že „psát umí jen stěží, což je při denních záznamech námezdních pracovníků neakceptovatelné“. Nicméně byl to právě on, kdo rozhodnutím kapituly místo hospodářského drába získal.

NA ŠIKMÉ PLOŠE

Prostřednictvím výběrových řízení byl na místo drába hledán vhodný kandidát, který by svěřenou práci vykonával zodpovědně, požíval důvěry poddaných a svým vystupováním prospíval dobrému jménu vrchnosti. Několik následujících případů ukazuje, že ne vždy bylo toto očekávání naplněno.

Tématu se věnuje hned první folio rozebíraného pramene, sepsané v červnu 1801. Vrchní hospodářského úřadu František Zelinka v něm kapitule oznamuje, že velešovický hospodářský dráb Ignác Zachariáš se dopustil „různých zpronevěr,

a sice že v uplynulém roce svévolně odpustil dvě fůry roští, při výkonu robotní služby jednal stranicky a konečně při zajišťování různých nádenických prací nutných při zemědělství jednal shovívavě nebo zjištěně.“¹⁷ Následné vyšetřování prokázalo, že se jen část z těchto provinění zakládala na pravdě, přičemž jejich základem bylo pouhé drábovo přibuzenství s velešovickými usedlíky. Problém byl vyřešen přeložením Ignáce Zachariáše do Podolí a osvědčeného podolského drába Pavla Pára do Velešovic.

Závažnější případ se odehrál v únoru 1816. Kontrolor hospodářského úřadu Jakub Kern o něm podal kapitule zprávu, v níž mj. uváděl:

„Stala se zde taková věc, že vrchnostenský šafář v Podolí František Hlásenský před statkem chytil drába Vavřince Černého za vlasy, cloumal s ním za pačesy a dal mu takovou facku, že mu tekla krev z nosu. Dráb to žaloval a bylo tedy zahájeno vyšetřování. Z výsledků obou stran a zvláště předvedených svědků se ukázalo, že důvodem šafářova špatného chování vůči drábovi je to, že dráb často šafáře při různých příležitostech na veřejných místech před cizími lidmi zle pomlouval, zvláště v opilosti, což bývalo velmi často; označil ho za rozbíječe manželství a obvinil ho prý, že trpí nečinnost mlaticů ve vrchnostenské stodole (...) Obě strany byly potrestány pokutou – šafář pro špatný způsob chování a dráb pro neodůvodněné urážky a pomluvy.“¹⁸

Když bylo zřejmé, že se situace mezi oběma muži neuklidní a dráb byl navíc shledán jako nedbalý, nepolepšitelný a pití se oddávající, byl v březnu ze služby propuštěn.

Nejzávažnější byl případ již zmíněného Františka Maximova, vojenského veterána a propuštěného kaprála 16. roty pěšího pluku Lindenau, který se koncem roku 1817 obrátil přímo na biskupa s prosbou o propůjčení místa drába na kapitulním panství. Ve své žádosti uvádí:

„Před 18 lety jsem se nechal na panství Podolí naverbovat za rekru-
ta, aniž by to byla moje povinnost. Tím, že jsem vojenské dítě, mohl
jsem podle předpisů přijmout službu ze své vlastní vůle. Nechal jsem
se zverbovat jenom proto, že mě tenkrát přemlouvali, že když jednou
budu propuštěn, tak odměnou za to, že jsem se za panství nechal odvést
k vojsku, dostanu zaopatření.

Nyní jsem po mnoha válečných útrapách a zraněních napůl invalida
a samotný už nemám žádné vyhlídky na postup. Jsem otcem dvou dětí,
které brzy ani nebudu schopen uživit a vychovat. Odvolávám se také na

¹⁷ Ibid., f. 48.

¹⁸ Ibid., f. 37 a 38.

¹⁶ Ibid., f. 155–158.

vysvědčení, které mám od svého pana hejtmána, barona von Rabenau, který mi řekl, že mě u vaší vysoce důstojné milosti na toto místo již sám osobně doporučil. V přesvědčení o lidumilném srdci vaší vysokosti doufám ve splnění své nejpónížejší prosby a jsem vaší vysoce důstojné milosti naprosto nejpónížejším služebníkem.“¹⁹

Biskup jeho žádost postoupil kapitule a ta hospodářskému úřadu. Ten Maximova koncem ledna 1818 přijal jako dozorce vězení, kancelářského sluhu, úředního a hospodářského drába. Po půl roce se hospodářský úřad obrátil na kapitulu s prosbou, jestli by mohla být drábovi přidělena uniforma. Žádost byla podpořena ujištěním, že se dráb chová vzorně, své povinnosti a zadané příkazy plní přesně. V odpovědi pak stálo, že „královská dómská kapitula povoluje drábovi každoročně uniformový kabát a kalhoty z látky obyčejné, ale dobré a pevné“.

Po dvou letech se však drábovo chování natolik změnilo, že se vrchní hospodářského úřadu G. Romier rozhodl nastalou situaci oznámit kapitule. Jeho výtky vyličily drába jako zcela nepoužitelného a ke službě lhostejného opilce. Kapitula vzala stížnost na vědomí. Současně však upozornila, že je sice nutné všechny prohřešky důrazně trestat, ale na druhé straně se nesmí ve snaze o dosažení spravedlnosti někomu ublížit. Proto nařídila, aby byl Maximov za přítomnosti celého hospodářského úřadu vyslechnut a dostal prostor na obhajobu. Zápis z jednání měl být předložen kapitule ke konečnému rozhodnutí. Příkaz splněný 21. dubna 1820 byl uzavřen tímto protokolem:

„Současný vrchní už asi půl roku po jeho příchodu do Podolí pozoroval, jak málo je dráb užitečný a jak se vůbec v zemědělských záležitostech nevyzná. Otevřeně mu řekl, že má ze všech sil hledět, aby si osvojil aspoň základní pravidla polního hospodářství a zemědělského hospodaření – když už ne zvláštní pílí, tak aspoň tím, že bude každodenně ve dvoře, stájích a stodolách, na polích, loukách atd. dohlížet na to, aby čeled' a mlatci udržovali v hospodářském nářadí pořádek a aby zabráňoval škodám zvenčí. Pokud tak dráb neučiní, bude úřad nucen přednést vysoké vrchnosti návrh na jeho propuštění, protože je k službě nepoužitelný. Dráb Maximov na to prohlásil, že se bude snažit získat si nějaké znalosti v ohledu hospodářském a že bude pilně a pozorně dbát na denní nařízení a úkoly. Prosil, aby mu vždycky někdo hospodářské úkoly zřetelně a srozumitelně vysvětlil, že se to předtím tak nedělo. Dráb nemůže popřít, že jeho prohlášení bylo přijato s uspokojením a že pověřený zaměstnanec se ze všech sil při každé příležitosti snažil vysvětlovat mu nejen samotné hospodářské práce, ale i účel, proč se to

má dělat tak a ne jinak. Brzy se ale ukázalo, že drábovo prohlášení byly pouhé sliby, činy už chyběly.

Cokoli dělal, při většině příkazů, které plnil, bylo to s neopatrností, nepozorností a chybami, které způsobovaly škody. Hlavně se ukázalo, že pokud se řízení pracovníků ponechá jen na něm, nedělá nic. Přirozeně tato jeho pohodlnost a odtud plynoucí škody vynesly drábovi četné výtky a napravování, což on ovšem přijímal podle svých obvyklých manýrů s rozhořčením, často i za použití hrubých výrazů a obyčejně s dovětkem, že kdyby byl býval věděl, že služba drába je tak namáhavá, byl by raději zůstal na vojně.

Postupem času se dráb stále více oddával pití kořalky a jeho nespolehlivost každým dnem vzrůstala, takže s výkonem úkolů, které v nejprísnejším smyslu drábovi náleží, měl úřad skutečně po dlouhou dobu velké potíže. Příklady jeho opilství, které pronikaly na veřejnost, je tolik, že je ani nelze všechny vypočítat. Stačí zmínit častý jev, že úředníci celý den drába hledali a teprve následujícího dne byl nalezen ještě pod parou. Dokonce ani při veřejných komisích, k nimž býval dráb zván a které hospodářský úřad svolával se vši slávou například v Přízřenicích, se nedalo zabránit, aby se tam neopil, což bylo přítomným poddaným k hněvu i k posměchu. Dal by se také uvést dostatek případů, kdy byl tento dráb zástupcem úřadu poslán v neděli večer do Podolí do hospody k muzice, aby se postaral o klidný průběh a včasné ukončení zábavy, a místo toho se tak opil, že se ještě následujícího dne v osm hodin ráno válel v hospodě opilý do bezvědomí. Zástupce úřadu se o tom sám přesvědčil, neboť při kontrole nařízených prací našel všechno ve velkém nepořádku, pracovníci byli bez práce, a když se ptal na drába, poslali ho do hospody. Dráb se ukazoval na veřejnosti opilý dokonce i v neděli na cestě do kostela. Příležitostné výstřelky by se snad daly pochopit tam, kde by se dráb mohl domnívat, že není lidem na očích.

Takové chování, drábova vrozená pohodlnost spojená s opilstvím, neochota k práci, zjevná nechuť k polepšení, nesvědomitost i ve věcech méně důležitých, které si ovšem vyžadovaly jeho zásah a které mu musely dennodenně vyskakovat před očima, to vše už dávno vyvolávalo přání osobu drába vyměnit. Ovšem aby nikdo nemohl hospodářskému úřadu předhazovat, že se unáhlil nebo že drobného sluhu utiskuje, předvolával drába opakovaně jen proto, aby mu domluvil, jeho chování mu vážně vyčítal a nabádal ho k polepšení s dodatkem, že pokud se tak nestane, beze všeho vysoké vrchnosti navrhne jeho propuštění ze služby. Ani pak žádné zlepšení nenastávalo, dráb dosud není v přidělování práce a dohledu nad jejím vykonáváním aktivnější nebo pilnější, tím méně že by dokázal práci řídit nebo k ní užitečně přispívat.

¹⁹ Ibid., f. 65.

Drába málo zajímá, kdy pacholci vyjíždějí na práci, kdy se vrací, jestli mají koně dostatek krmiva a péče a vůbec jestli je v těchto věcech pořádek. I když je to samo o sobě povinností hospodářských úředníků, dohled nad správným výkonem je přece zásadním úkolem hospodářského drába a také mu to bylo častokrát řečeno. Když se po něm žádají přesná hlášení, zjistí se, že jeho údaje jsou rovněž špatné a všechny jen dokazují, že buď příkazy hospodářského úřadu opět zapomněl, nebo že se o tom, zda byly práce správně provedeny, ani sám nešel přesvědčit. Tyto výhrady byly drábovi mnohokrát ve vší slušnosti vyčteny a týkaly se především toho, co by se mohlo vykonat lépe, kdyby službu drába ve stejné době dělal někdo opravdu schopný. Potom byla drábu Maximovi položena otázka, zda chce k tomuto úřednímu přednesení do protokolu uvést něco na svou obranu. K tomu se vyjádřil takto:

Nemohu k tomu říci nic jiného, než že si myslím, že už mi zbývala jenom velmi krátká doba k tomu, abych v zemědělství porozuměl všemu, co je ke službě zapotřebí. Pokud jsem se někdy opil, tak to bylo většinou ze žalu nad svou situací, protože jsem často, skoro denně dostával jenom výtky a pokárání a často ještě v přítomnosti jiných lidí a poddaných. Koneckonců mohu se svěřit pouze vysoké vrchnostenské milosti a slibuji, že do budoucna pití zanechám. Musím také ještě dodat, že mě hodně mrzelo, že Kužela býval často posílán do vesnic vyřizovat trestné vzaky, z čehož měl zásluhy, a já ne.²⁰

Na pokyn kapituly dostal Maximov zákonem stanovenou šestitýdenní výpověď, ve které mu však dále náležel plat i deputát. Během této doby vyklidil úřední byt a předal jej novému drábovi.

O STO LET POZDĚJI

V souvislosti se zrušením poddanství v roce 1848 byla část agendy správního a policejního charakteru postupně přenesena na komunální administrativu. Patřila do ní i trestní pravomoc, kterou byl zpravidla pověřen starosta se dvěma obecními radními. Pracovní náplň bývalých úředních drábů nyní převzali obecní strážníci, úkoly hospodářských drábů přešly na polní hlídače. Jejich jmenování na uvolněná místa probíhala stejně jako v předchozím období formou výběrového řízení. Několik záznamů o působení obecních strážníků lze nalézt v protokolární kni-

20 Ibid., f. 75–79. Následují podpisy: František Maximov; G. Romier, vrchní; Jakub Kern, důchodní; Alois Horý, aktuár; Karl Banko, purkrabí.

ze schůzí podolského obecního zastupitelstva.²¹ Na schůzi z 24. února 1934 proběhla volba obecního strážníka. O toto místo se ucházeli Josef Tůma, Bartoloměj Vaňhara a Rudolf Rusňák. Volba proběhla pomocí dvou typů hlasovacích lístků označených „pro“ a „proti“. Protože nikdo z uchazečů nezískal nadpoloviční většinu hlasů, zůstalo místo dále neobsazené. V květnu 1936 byla v protokolární knize zaznamenána žádost „prozatímního“ obecního strážníka Ludvíka Horáčka, aby ke svému měsíčnímu platu 500 korun dostal příplatek 100 korun na ženu a na dvě malé děti po 50 korunách. Žádost byla zamítnuta s poznámkou, že nový rozpočet není dosud schválený a starý to neumožňuje.

K obsazení místa obecního strážníka a ponocného se zastupitelé vrátili v listopadu 1936, kdy uchazečům stanovili následující podmínky: bydliště v obci, věk do 45 let, mravní bezúhonnost a ošacení podle možností obecního rozpočtu, úřední plat byl pro strážníka stanoven na 600 korun a pro ponocného na 500 korun. K výběru uchazečů došlo na příštím zasedání. O místo strážníka se opět ucházel Josef Tůma, nyní již zvolený všemi hlasy. O místo ponocného usiloval Ludvík Horáček, ale volba byla nakonec odložena. Příští měsíc byl Josef Tůma přípisem Okresního úřadu v Brně ustanoven „členem obecní stráže bezpečnosti“. Ze strážnice umístěné v budově bývalé hasičské zbrojnice pak vycházel na pravidelné pochůzky obcí, s povinností informovat v případě potřeby veřejnost o úředních záležitostech prostřednictvím tzv. bubnování. Tento rituál ukončilo až 23. ledna 1950 první vysílání místního rozhlasu.



Obecní strážník Antonín Přichystal (1866–1947). (archiv autora)

21 SOkA Brno-venkov, kniha C-96, inv. č. 2, Protokoly o schůzích obecního zastupitelstva v Podolí u Brna 1925–1945.

PRAMENY A LITERATURA

Diecézní archiv Biskupství brněnského (DABB), fond Kapitulní velkostatek, pův. inv. č. 1162, sg. II EE, kart. 563.

Moravský zemský archiv v Brně (MZA v Brně), E 105, Kapitulní velkostatek II., inv. č. 530, kart. 173.; inv. č. 1138, kart. 539.

Státní okresní archiv Brno-venkov v Rajhradě (SOkA Brno-venkov), kniha C-96, inv. č. 2, Protokoly o schůzích obecního zastupitelstva v Podolí u Brna 1925–1945.

ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku. Jižní Čechy 1650–1770*. Praha: Argo, 2008. ISBN 978-80-257-0049-5.

MATLAS, Pavel. *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17.–18. století*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0382-3.

TENORA, Jan. *Statek sv. Petra v Brně, I. díl*. Brno: Typos, 1934.

VOREL, Petr. *Od pražského groše ke koruně české*. Praha: Havran, 2004. ISBN 80-86515-40-0.